

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

Μ Α Θ Η Μ Α
Α Τ Ο Μ Ι Κ Α Κ Α Ι Κ Ο Ι Ν Ω Ν Ι Κ Α Δ Ι Κ Α Ι Ω Μ Α Τ Α

« Πολιτική Κριτική και Ελευθερία Τύπου »

Διδάσκων: Α.Γ. Δημητρόπουλος

Επιμέλεια: Αικατερίνη Καταλιακού

ΑΜ: 1340200100714

Α Θ Η Ν Α 2 0 0 5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
II.	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	5
III.	ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ	14
IV.	ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	16
V.	ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ	20
VI.	ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ	266
VII.	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ.	30
VIII.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΛΗΜΜΑΤΑ	35
IX.	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	38

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελευθερία του τύπου ανήκει στην παραδοσιακά κατοχυρωμένη ευρύτερη ελευθερία της έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών (ελευθερία πνευματικής κίνησης). Η ελευθερία της γνώμης δηλαδή περιλαμβάνει και την ελευθερία της πληροφορίας. Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς την τεράστια σημασία της ελεύθερης διάδοσης στοχασμών, ιδεών και πληροφοριών σε μια Δημοκρατία που αέναα ολοκληρώνεται και σε ένα περιβάλλον, που χαρακτηρίζεται «Κοινωνία της Πληροφορίας». Την Κοινωνία της Πληροφορίας υπηρετούν διάφορες μέθοδοι πολλαπλής αποτύπωσης του λόγου, του ήχου, της γραφής και της εικόνας, (M.M.E., Internet), οι οποίες διαρκώς τελειοποιούνται ή προστίθενται νέες στο προσκήνιο. Ο Τύπος είναι ίσως πια ο τελευταίος τροχός της αμάξης ως παλαιότερη εφεύρεση, αλλά εδώ έγκειται το πλεονέκτημά του. Ακριβώς λόγω της φθηνής και εύκολης χωρίς τεχνολογικές πολυπλοκότητες πρόσβασης του κοινού σ' αυτόν διατηρεί την καίρια σημασία του. Ο Τύπος λοιπόν καθίσταται όργανο του κοινού και κατ' επέκταση θεσμός του πολιτεύματος. Ο Τύπος ως θεσμός βρίσκεται στην υπηρεσία μιας αποστολής, η οποία έχει τεράστια σημασία για την υπόσταση και λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η αποστολή αυτή αναφέρεται στη διαδικασία σχηματισμού της πολιτικής βούλησης του συνόλου. Το Σύνταγμα βέβαια δεν αναθέτει ρητά στον Τύπο μια τέτοια αποστολή, προκύπτει όμως δεδομένου ότι η διαδικασία αυτή συνιστά θεμελιώδη προϋπόθεση άσκησης αμιγώς πολιτικών δικαιωμάτων (π.χ. δικαίωμα εκλέγειν). Η ελευθερία του τύπου ως παράγοντας διαμόρφωσης της πολιτικής

θέλησης του συνόλου και η δι' αυτού πολιτική κριτική-έλεγχος είναι ακρογωνιαία λίθος του σύγχρονου κοινοβουλευτικού αντιπροσωπευτικού συστήματος, το οποίο έχει ήδη μεταβληθεί σε σύστημα εκλογής οργανωμένων κομματικών παρατάξεων, φορέων επίσης οργανωμένων κοινωνικοοικονομικών συμφερόντων και δυνάμεων. Πρόκειται λοιπόν για την ενεργητική λειτουργία του Τύπου, που ως δικαίωμα του *status politicus* αποδεικνύει ότι η ελευθερία νοείται από το συνταγματικό νομοθέτη ως ενεργητική συμμετοχή στο ζώη της κοινωνικής και κρατικής ολότητας, δημιουργώντας κλίμα ενδιαφέροντος για τον πολιτικό βίο¹. Βασική εγγύηση τήρησης του Συντάγματος άρα και των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι η επαγρύπνηση της κοινής γνώμης². Ο Chateaubriand είχε ήδη συλλάβει το παραπάνω νόημα όταν τόνιζε ότι «το σύνταγμα δεν είναι παρά ένα παιχνίδι», διότι «δεν υπάρχει συνταγματική ελευθερία χωρίς ελευθερία τύπου».³

Έγινε δεκτό ότι ο τύπος οφείλει να φέρει στη δημοσιότητα γεγονότα, πληροφορίες, γνώμες, κρίσεις που αφορούν στην πολιτική ζωή της χώρας. Ποια απάντηση θα δοθεί όμως στο ερώτημα μέχρι ποιο σημείο φθάνει η δημοσιογραφική υποχρέωση αποκάλυψης γεγονότων και διατυπώσεως κρίσεων περί πολιτικών ανδρών; Ποια είναι τα όρια της πολιτικής κριτικής δια του τύπου; Θα επέτρεπε το ίδιο το Σύνταγμα την απεριόριστη πολιτική κριτική χάρη στην λεγόμενη «διαφάνεια» του πολιτικού βίου; Είναι μόνο η «διαφάνεια» το ζητούμενο ή εμπλέκονται και άλλα στοιχεία επίσης συνταγματικώς άξια προστασίας;

¹ Φίλιας Β., Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατά το 367 ΠΚ πρόσθετος προστασία, 1966, σελ. 55 επ.

² Ταάτσος Θ. Δημ., Συνταγματικό Δίκαιο Τόμος Γ΄ Θεμελιώδη Δικαιώματα Ι Γενικό Μέρος, 1988 σελ 276.

³ Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα Α΄, 2005, σελ. 549.

II. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A. Το άρθρο 14 του Συντάγματος 1975/1986/2001:

1. *Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους.*
2. *Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.*
3. *Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται.*

Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η κατάσχεση, με παραγγελία του εισαγγελέα, μετά την κυκλοφορία·

 - α. *Για προσβολή της χριστιανικής και κάθε άλλης γνωστής θρησκείας,*
 - β. *Για προσβολή του προσώπου του Προέδρου της Δημοκρατίας,*
 - γ. *Για δημοσίευμα που αποκαλύπτει πληροφορίες για τη σύνθεση, τον εξοπλισμό και τη διάταξη των ενόπλων δυνάμεων ή την οχύρωση της Χώρας ή που έχει σκοπό τη βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος ή στρέφεται κατά της εδαφικής ακεραιότητας του Κράτους,*
 - δ. *Για άσεμνα δημοσιεύματα που προσβάλουν ολοφάνερα τη δημόσια αιδώς, στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.*
4. *Σε όλες τις περιπτώσεις της προηγούμενης παραγράφου ο εισαγγελέας, μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από την κατάσχεση, οφείλει να υποβάλει την υπόθεση στο δικαστικό συμβούλιο, και αυτό, μέσα σε άλλες είκοσι*

τέσσερις ώρες, οφείλει να αποφασίσει για τη διατήρηση ή την άρση της κατάσχεσης, διαφορετικά η κατάσχεση αίρεται αυτοδικαίως. Τα ένδικα μέσα της έφεσης και της αναίρεσης επιτρέπονται στον εκδότη της εφημερίδας ή άλλου εντύπου που κατασχέθηκε και στον εισαγγελέα.

- **5.** Καθένας ο οποίος θίγεται από ανακριβές δημοσίευμα ή εκπομπή έχει δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση πλήρους και άμεσης επανόρθωσης. Καθένας ο οποίος θίγεται από υβριστικό ή δυσφημιστικό δημοσίευμα ή εκπομπή έχει, επίσης, δικαίωμα απάντησης, το δε μέσο ενημέρωσης έχει αντιστοίχως υποχρέωση άμεσης δημοσίευσης ή μετάδοσης της απάντησης. Νόμος ορίζει τον τρόπο με τον οποίο ασκείται το δικαίωμα απάντησης και διασφαλίζεται η πλήρης και άμεση επανόρθωση ή η δημοσίευση και μετάδοση της απάντησης.
- 6.** Το δικαστήριο, ύστερα από τρεις τουλάχιστον καταδίκες μέσα σε μία πενταετία για διάπραξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παράγραφο 3, διατάσσει την οριστική ή προσωρινή παύση της έκδοσης του εντύπου και, σε βαριές περιπτώσεις την απαγόρευση της άσκησης του δημοσιογραφικού επαγγέλματος από το πρόσωπο που καταδικάστηκε, όπως νόμος ορίζει. Η παύση ή η απαγόρευση αρχίζουν αφότου η καταδικαστική απόφαση γίνει αμετάκλητη.
- **7.** Νόμος ορίζει τα σχετικά με την αστική και ποινική ευθύνη του τύπου και των άλλων μέσων ενημέρωσης και με την ταχεία εκδίκαση των σχετικών υποθέσεων.
- 8.** Νόμος ορίζει τις προϋποθέσεις και τα προσόντα για την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος.

****9.** Το ιδιοκτησιακό καθεστώς, η οικονομική κατάσταση και τα μέσα χρηματοδότησης των μέσων ενημέρωσης πρέπει να γίνονται γνωστά, όπως νόμος ορίζει. Νόμος προβλέπει τα μέτρα και τους περιορισμούς που είναι αναγκαίοι για την πλήρη διασφάλιση της διαφάνειας και της πολυφωνίας στην ενημέρωση. Απαγορεύεται η συγκέντρωση του ελέγχου περισσότερων μέσων ενημέρωσης της αυτής ή άλλης μορφής. Απαγορεύεται ειδικότερα η συγκέντρωση περισσότερων του ενός ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης της αυτής μορφής, όπως νόμος ορίζει. Η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης είναι ασυμβίβαστη με την ιδιότητα του ιδιοκτήτη του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης που αναλαμβάνει έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών. Η απαγόρευση του προηγούμενου εδαφίου καταλαμβάνει και κάθε είδους παρένθετα πρόσωπα, όπως συζύγους, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρίες. Νόμος ορίζει τις ειδικότερες ρυθμίσεις, τις κυρώσεις που μπορεί να φτάνουν μέχρι την ανάκλησης της άδειας ραδιοφωνικού ή τηλεοπτικού σταθμού και μέχρι την απαγόρευση σύναψης ή την ακύρωση της σχετικής σύμβασης, καθώς και τους τρόπους ελέγχου και τις εγγυήσεις αποτροπής των καταστρατηγήσεων των προηγούμενων εδαφίων.

Στην παρούσα ανάλυση περί πολιτικής κριτικής και ελευθερίας του τύπου ενδιαφέρουν περισσότερο οι δύο πρώτες παράγραφοι. Ο αναθεωρητικός όμως νομοθέτης του 2001 αναγνωρίζοντας τις νέες διαστάσεις

και την ιδιαίτερη αξία που αποκτά η πληροφορία ως αυτοτελές αγαθό πρόσθεσε στο συνταγματικό κείμενο το νέο άρθρο 5Α, στο οποίο κατοχυρώνονται δύο νέα δικαιώματα: το δικαίωμα στην πληροφόρηση (άρθρο 5Α παρ. 1 συντ) και το δικαίωμα για συμμετοχή στην κοινωνία της πληροφορίας και έτσι συνδέεται με την ελευθερία της έκφρασης και του τύπου (αρθ.14 παρ. 1 και 2 Συντ.) Δεν αποτελεί, λοιπόν, μόνο ατομικό δικαίωμα που θεμελιώνει αξίωση με αρνητικό περιεχόμενο για αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις στον ιδιωτικό χώρο του προσώπου, αλλά λειτουργεί και ως πολιτικό δικαίωμα με ενεργητικό περιεχόμενο, δεδομένου ότι αποτελεί προϋπόθεση για το σχηματισμό της πολιτικής βούλησης και την ουσιαστική συμμετοχή των πολιτών στον έλεγχο της εξουσίας. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν εντάσσεται λοιπόν μόνο στη σφαίρα των ατομικών δικαιωμάτων, αλλά ακριβώς επειδή συναρτάται με την πολιτική και εκλογική συμπεριφορά, έχει αναδειχθεί σε σχετικά αυτόνομο υποσύστημα του συνολικού συστήματος εξουσίας στις σύγχρονες πλουραλιστικές δημοκρατίες.

Από το δικαίωμα στην πληροφόρηση δεν συνάγεται μόνο η ελευθερία αναζήτησης και λήψης πληροφοριών, αλλά και το δικαίωμα πρόσβασης σε ένα πλουραλιστικό πλαίσιο πηγών πληροφόρησης. Θεμέλιο της πλουραλιστικής δημοκρατίας αποτελεί η κατοχύρωση της ελεύθερης έκφρασης και διακίνησης ιδεών, κοσμοθεωρητικών αντιλήψεων, αξιών και συμφερόντων. Η διαμόρφωση μιας εύρωστης κοινωνίας πολιτών προϋποθέτει τη διεύρυνση του ρόλου της δημόσιας σφαίρας και τη δυνατότητα πρόσβασης σε ένα πλαίσιο πληροφοριών όπου αναγνωρίζεται η

πολλαπλότητα τόσο των επιλογών και των αντιλήψεων όσο και των μέσων έκφρασης ή προάσπισής τους⁴.

Εφεξής οι διατάξεις των άρθρων 14 παρ. 1 και 5Α παρ. 1 αλληλοσυμπληρώνονται, διαγράφοντας ένα πλαίσιο, όπου το κοινό θεμελιώνει «κατ' αντανάκλαση» θετική αξίωση για πληροφόρηση.⁵

Β. Έννοια – Περιεχόμενο της συνταγματικής ελευθερίας του τύπου.

Ο τύπος κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 2 εδ. 1 του Συντάγματος περιλαμβάνει όλα τα έντυπα που είναι κατάλληλα και προορισμένα για διάδοση. Αντίθετα «τύπος», κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1, σημαίνει κάθε μέθοδο εκτύπωσης του λόγου, της γραφής ή της εικόνας, ανεξάρτητα από το σκοπό διάδοσης.⁶

Ο όρος «τύπος» ερμηνεύεται πάγια με ευρύτατη έννοια περιλαμβάνοντας όχι μόνο την τυπογραφία, αλλά και τη λιθογραφία, τη φωτογραφία και γενικά κάθε μηχανικό ή χημικό μέσο με το οποίο επιτυγχάνεται η παραγωγή μεγάλου αριθμού όμοιων αντιτύπων, γραπτών κειμένων, εικόνων κ.λπ., σε χαρτί, ύφασμα, μέταλλο, πλαστικό, γυαλί ή άλλη ύλη. Έτσι άλλωστε τον αντιλαμβάνεται και ο κοινός νομοθέτης (άρθρο 1 α.ν. 1092/1938).⁷

⁴ Κοντιάδης Ι.Ξ., Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, σελ. 196 επ.

⁵ Παραράς Ι.Π. Σύνταγμα και ΕΣΔΑ, 2001, σελ. 11,83.

⁶ Δαγτόγλου Π.Δ. Ατομικά Δικαιώματα Α', 2005 σελ. 569 επ.

⁷ Χρυσόγονος Κ. Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 1998, σελ. 251.

Ο ορισμός στον αναγκαστικό νόμο παρ' ότι διατυπώθηκε πριν 65 χρόνια είναι ακόμη εύστοχος. Σήμερα βέβαια πληρέστερος θα ήταν ο εξής ορισμός: «Έντυπο είναι κάθε κείμενο, κάθε όχι απλώς διακοσμητική εικαστική παράσταση, κάθε εγγραφή μουσικού έργου με κείμενο ή επεξηγήσεις και κάθε ηχητικό αποτύπωμα απλού ή μελωδικού λόγου, εφόσον έχει παραχθεί με μηχανική ή φυσικοχημική ή ηλεκτρονική διαδικασία κατάλληλη για παραγωγή σημαντικού αριθμού αντιτύπων, και προορίζεται για διάδοση».⁸

Η ελευθερία του τύπου περιλαμβάνει:

α) την ελευθερία της σε οποιονδήποτε χρόνο, τρόπο, σχήμα, με οποιονδήποτε νόμιμο τίτλο σε οποιονδήποτε τόπο και αριθμό εκδόσεως, συντάξεως, εκτυπώσεως, κυκλοφορίας (αποστολής, διανομής, πώλησης) και εν γένει διαδόσεως εντύπων στο εσωτερικό και εξωτερικό·

β) την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας επιχειρήσεως τύπου με οποιαδήποτε μορφή ιδιωτικού δικαίου· την ελευθερία επιλογής και προμήθειας από οπουδήποτε των αναγκαίων μηχανημάτων, του τυπογραφικού χαρτιού και λοιπού υλικού·

γ) την ελευθερία της με νόμιμο τρόπο συλλογής πληροφοριών και φωτογραφικών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων από το εσωτερικό ή εξωτερικό, καθώς και την ελευθερία επιλογής πηγής πληροφοριών·

δ) την ελευθερία εκλογής και ασκήσεως του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και άλλων συναφών προς τον τύπο επαγγελμάτων·

στ) την ελευθερία ιδρύσεως και λειτουργίας προαιρετικών, ισότιμων και απαλλαγμένων από κάθε κρατική ανάμιξη δημοσιογραφικών ή άλλων συναφών προς τον τύπο οργανώσεων·

⁸ Δαγτόγλου Π.Δ. ό.π.

Γ. Το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου:

1. Παν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει της ελευθερίαν γνώμης, ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα κράτη από του αν υποβάλουν τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκηση των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας, δύναται να υπαχθή εις ορισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας εν δημοκρατική κοινωνία αναγκαία μέτρα δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας.

.....

Η ελευθερία της εκφράσεως κατοχυρώνεται και στο πλαίσιο του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και υπό την έννοια της ελευθερίας της γνώμης και υπό το πρίσμα της ελευθερίας αναζητήσεως, λήψεως συλλογής και μεταδόσεως πληροφοριών, ειδήσεων ή ιδεών. Η κατοχύρωση καλύπτει όλα τα μέσα μαζικής ενημερώσεως αποκλείοντας την παρέμβαση διεθνών ή εθνικών αρχών ή οργάνων και εξασφαλίζει την προστασία σε υπερσυνοριακό επίπεδο - στο πλαίσιο του

πεδίου εφαρμογής της ΕΣΔΑ - ως θετικό δίκαιο - με υπερνομοθετική τυπική ισχύ στην Ελληνική έννομη τάξη - αλλά και ως θεμελιώδης διεθνής αρχή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η ανωτέρω διάταξη, όπως οριοθετείται από σημαντικούς περιορισμούς (άρθρο 10 παρ. 2) που κρίνονται όμως ως εξαιρέσεις σε σχέση με τη βασική κατευθυντήρια λειτουργία της, αποτελεί σημαντική νομοθετική βάση και συνιστά πρόσθετη εξασφάλιση της ελευθερίας γνώμης και διακίνησης πληροφοριών και ιδεών.⁹

Η ευρωπαϊκή σύμβαση της Ρώμης μας παρέχει μια κατευθυντήρια γραμμή, που είναι άλλωστε σύμφωνη και με τη λογική των πραγμάτων. Δηλαδή μας υποδεικνύει ότι για την επίλυση της συγκρούσεως της ελευθερίας του τύπου και των πληροφοριών με άλλα δικαιώματα πρέπει να στηριζόμαστε στις αντιλήψεις που επικρατούν σε μια δημοκρατική κοινωνία.¹⁰ Η δημοκρατική κοινωνία που αναφέρει η παρ. 2 του άρθρου 10 ΕΣΔΑ είναι η πλουραλιστική, ανοιχτή και ανεκτική στα πρότυπα των κρατών μελών που μετέχουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης. Δικαιολογητικό όρο των περιορισμών της παρ. 2 του α. 10 ΕΣΔΑ αποτελούν τα καθήκοντα και οι ευθύνες που συνεπάγεται η άσκηση της ελεύθερης έκφρασης. Έτσι ένα συμβαλλόμενο κράτος (όπως η Ελλάδα) μπορεί να θέτει ορισμένους περιορισμούς στην εκδήλωση της ελεύθερης έκφρασης. Αλλά οι περιορισμοί αυτοί πρέπει να αποσκοπούν στην προστασία συγκεκριμένων αξιών (που απαριθμούνται περιοριστικά στη Σύμβαση) και – το κυριότερο - να αποτελούν μέτρα αναγκαία για την προστασία των αξιών αυτών.

⁹ Καράκωστας Γ., Το δίκαιο των ΜΜΕ, 2003, σελ. 30

¹⁰ Μιχαηλίδης – Νουάρος Γ., Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, Το Σ 9, 1983 τ.3, σελ. 369 επ.

Έτσι η προστασία που εγγυάται και παρέχει η σύμβαση στον Τύπο είναι σημαντικά ευρύτερη από το αντίστοιχο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο. Πραγματικά τόσο για την ευρωπαϊκή επιτροπή όσο και για το ευρωπαϊκό δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, το θεμελιώδες κριτήριο για το παραδεκτό των περιορισμών στην ελευθερία της έκφρασης αποτελεί η αναγκαιότητα του συγκεκριμένου μέτρου σε μια δημοκρατική κοινωνία. Η νομιμότητα δηλαδή του περιορισμού, που θέτει ο εθνικός νομοθέτης, κρίνεται από τα ανωτέρω όργανα με βάση το μέτρο της αναγκαιότητάς τους, προκειμένου να αποτραπεί κάποιος σαφής δημόσιος κίνδυνος (όπως π.χ. η απειλή κατά τη δημόσιας ασφάλειας ή κατά της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους). Ταυτόχρονα, όμως, τα περιοριστικά αυτά μέτρα πρέπει να είναι ανάλογα με το στόχο τον οποίο επιδιώκουν. Π.χ. επαπειλούμενη ποινή μακροχρόνιας φυλάκισης για να προστατευθεί η δημόσια ηθική, μπορεί να θεωρηθεί ως μέτρο δυσανάλογο και μη αναγκαίο σε μια δημοκρατική κοινωνία για την προστασία της εν λόγω αξίας.¹¹

Ως προς το αν τίθενται περιορισμοί στο άρθρο 14 του Συντάγματος θα επανέλθουμε σε επόμενο στάδιο.

¹¹ Κονταξής Α.Κ., Τύπος και δίκαιο, 1989, σελ. 479

III. ΠΕΔΙΟ ΙΣΧΥΟΣ

- **Η αρχή του άρθρου 14 παρ. 1 και 2 του Συντάγματος δημιουργεί αξίωση;**

Στη θεωρία έχει τεθεί το ερώτημα κατά πόσο η ελευθερία της πληροφόρησης, που, όπως τονίσθηκε, αποτελεί στοιχείο της ελευθερίας του τύπου, γεννά για τους φορείς της αξίωση σε περίπτωση παρεμποδίσεως ή μη παροχής πληροφοριών από τα υπόχρεα κρατικά όργανα.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται ότι: «Κατά το Σύνταγμα, όλοι οι πολίται έχουν το δικαίωμα της εκφράσεως των φιλοσοφικών, θρησκευτικών και πολιτικών πεποιθήσεων τους. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης και την ελευθερία αντλήσεως πληροφοριών ή ιδεών από κάθε προσιτό μέσον ενημερώσεως»¹². Σύμφωνα με την άποψη που κρατεί στην ελληνική θεωρία, το κράτος έχει υποχρέωση να ενημερώνει τους πολίτες για τα γεγονότα της δημόσιας ζωής. Η υποχρέωση αυτή του σύγχρονου αστικού φιλελεύθερου κράτους δημιουργεί μεν δικαίωμα των πολιτών για πληροφόρηση, δεν γεννά όμως αγωγήμη αξίωση κατά του κράτους¹³. Η άποψη αυτή ευσταθεί όσον αφορά στην παθητική πληροφόρηση, το γενικώς δηλαδή αναγνωριζόμενο δικαίωμα πληροφορήσεως χωρίς το οποίο δεν είναι δυνατή η διαμόρφωση πολιτικής βουλήσεως. Το δικαίωμα όμως αυτό δεν ταυτίζεται με το ενεργητικό δικαίωμα

¹² ΣτΕ 2209/1977 ΝοΒ 26, 191 = Το Σ 3, σελ. 638

¹³ Παραράς Ι.Π., Corpus, άρθρ. 14, αρ. 19, Μιχαηλίδης – Νουάρος Γ., ό.π., σελ. 383 – 384 υποστηρίζει την άποψη ότι το κράτος έχει μεν υποχρέωση παροχής πληροφοριών για θέματα του δημόσιου βίου, η υποχρέωση όμως αυτή δημιουργεί μη αγωγήμη δικαίωμα πληροφορήσεως των πολιτών πάνω στα θέματα αυτά (σύμφωνος Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 606)

αντλήσεως, συλλογής και επεξεργασίας πληροφοριών και ειδήσεων εκ μέρους των επιφορτισμένων για αυτό δημοσιογραφικών οργάνων. Στην περίπτωση της ενεργητικής πληροφόρησης, που αποτελεί συστατικό στοιχείο της από το άρθρο 14 αναγνωριζόμενης ελευθερίας του τύπου και έκφραση της κρατικής εγγυήσεως για την εξασφάλισή της, γεννάται έναντι του κράτους αξίωση για παροχή πληροφοριών στους φορείς ενημέρωσης της κοινής γνώμης¹⁴. Γραμματικά δεν προκύπτει κάτι τέτοιο από την διατύπωση του άρθρου 14, που δεν παρέχει ευθέως νομικό θεμέλιο για την αναγνώριση θετικής αξίωσης παροχής πληροφοριών, η συνδυασμένη όμως ερμηνεία των άρθρων 14 και 5Α του Συντάγματος μπορεί να μας οδηγήσει στην παραδοχή έστω μιας «κατ' αντανάκλαση» θετικής αξίωσης για πληροφόρηση.

Την υποχρέωση παροχής πληροφοριών εκ μέρους του κράτους εντάσσει, εξ' άλλου, και η Σύμβαση της Ρώμης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, η οποία στο άρθρο 10 θεσπίζει την ελευθερία λήψεως και μεταδόσεως πληροφοριών.

¹⁴ Καράκωστας Γ., Προσωπικότητα και Τύπος, 2000, σελ. 145 επ.

IV. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΣΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

1. Με τις οριοθετήσεις τίθενται τα νομικά όρια της άσκησης των συνταγματικών δικαιωμάτων. Χαράσσουν δηλαδή τον κύκλο νόμιμης άσκησης του δικαιώματος, διαχωρίζοντας δύο περιοχές, την επιτρεπόμενη από την απαγορευμένη περιοχή. Η οριοθέτηση συνεπάγεται «απαγόρευση», δηλαδή κατά κανόνα υποχρέωση του φορέα προς παράλειψη (αρνητική πράξη)¹⁵. Τρεις είναι οι γενικές οριοθετικές ρήτρες, η ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας, η ρήτρα της κοινωνικότητας και η ρήτρα της χρηστότητας και προβλέπονται στα άρθρα 5 παρ. 1 και 25 του Συντάγματος: α) τα δικαιώματα των άλλων, β) το Σύνταγμα, γ) τα χρηστά ήθη, δ) η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης και ε) η κοινωνική οριοθέτηση. Η οριοθετική τριάδα (Schrankentrias) εφαρμόζεται σε όλα τα συνταγματικά δικαιώματα¹⁶.

A. Η ρήτρα της συνταγματικής νομιμότητας

Σύμφωνα με την αρχή της συνταγματικής νομιμότητας η γενικότερη δράση όλων των κοινωνιών του δικαίου, ιδιωτών και κρατικών οργάνων, πρέπει να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτό νόμους. Η αναγωγή του Συντάγματος σε γενική οριοθέτηση της άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων προκύπτει από το άρθρο 5 παρ. 1 και το άρθρο 120 παρ. 2 που κατοχυρώνει τη γενική υποχρέωση σεβασμού του Συντάγματος.

¹⁵ Δημητρόπουλος Γ.Α., Συνταγματικά Δικαιώματα, Τόμος Γ' - Ημίτομος Ι, σελ. 172.

¹⁶ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 175-176

Η αρχή της συνταγματικής νομιμότητας εφαρμόζεται στη συνολική έννομη τάξη, ισχύει παντού και πάντοτε και δε χρειάζεται να επαναλαμβάνεται σε κάθε διάταξη¹⁷.

B. Η ρήτρα της κοινωνικότητας

Η αρχή αυτή έχει δύο διαστάσεις: προς ένα εκατοστό των κοινωνιών με τα «δικαιώματα των άλλων» το άρθρο 5 παρ. 1 και προς όλους μαζί, δηλαδή προς το κοινωνικό σύνολο στο άρθρο 25 παρ. 1. Η κοινωνική οριοθέτηση της δράσης του ατόμου μορφοποιεί την ελευθερία, που αναγνωρίζεται και πρόκειται να ασκηθεί σε δεδομένο κοινωνικό σύνολο, διότι ο άνθρωπος ζει σε κοινωνία και τα δικαιώματά του υπάρχουν μέσα σ' αυτή μαζί με τα δικαιώματα των άλλων¹⁸.

Γ. Η ρήτρα της χρηστότητας

Στη γενικότερη ρήτρα της χρηστότητας περιλαμβάνονται ο σεβασμός των χρηστών ηθών (5 παρ. 1Σ) και η απαγόρευση κατάχρησης (25 παρ. 3Σ). Τα χρηστά ήθη αφορούν όλο το πλέγμα των ανθρωπίνων σχέσεων. Στη σύγχρονη εποχή κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξίας και των συνταγματικών δικαιωμάτων, που την εξειδικεύουν έρχεται σε αντίθεση προς τα χρηστά ήθη¹⁹. Η απαγόρευση καταχρηστικής άσκησης συνταγματικού

¹⁷ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 177-178

¹⁸ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 178-179

¹⁹ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 187

δικαιώματος αναφέρεται σε όλα τα δικαιώματα, στο πλαίσιο των σχέσεων κράτους πολιτών, αλλά και στο πλαίσιο των διαπροσωπικών σχέσεων²⁰.

2. Ενόψει των παραπάνω η ελευθερία του τύπου ως ατομικό δικαίωμα του δημοσιογράφου που διαδίδει τους στοχασμούς του οριοθετείται από τις τρεις γενικές οριοθετικές ρήτρες, τις οποίες ο δημοσιογράφος κατά την άσκηση πολιτικής κριτικής δια του τύπου οφείλει να λαμβάνει υπόψη, έτσι ώστε να μην εξέρχεται των άκρων νομίμων ορίων αυτής και να μην εισέρχεται σε «απαγορευμένη» ζώνη. Πιο συγκεκριμένα ο σεβασμός του Συντάγματος και των σύμφωνων προς αυτό νόμων, ο σεβασμός των δικαιωμάτων των άλλων (όπως η ανθρώπινη αξία, η προσωπικότητα, η ιδιωτική ζωή), ο σεβασμός των χρηστών ηθών και η άρνηση κάθε καταχρηστικής συμπεριφοράς αποτελούν οδηγό δεοντολογικής κατεύθυνσης του δημοσιογράφου συνταγματικής μάλιστα προέλευσης.

Χαρακτηριστική είναι η διακήρυξη στο Προοίμιο του Κώδικα Επαγγελματικής Ηθικής και Κοινωνικής Ευθύνης των δημοσιογράφων μελών της Ε.Σ.Η.Ε.Α., ότι ο Κώδικας αυτός «έχει στόχο να κατοχυρώσει την ελευθερία της πληροφόρησης και της έκφρασης, την αυτονομία και αξιοπρέπεια του δημοσιογράφου και να θωρακίσει την ελευθεροτυπία επ'αγαθώ της δημοκρατίας και της κοινωνίας», ενώ σύμφωνα με το άρθρο 2β' του Κώδικα «ο δημοσιογράφος δικαιούται και οφείλει να σέβεται την προσωπικότητα, την αξιοπρέπεια και το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής του ανθρώπου και του πολίτη. Μόνο όταν το επιτάσσει το δικαίωμα της πληροφόρησης μπορεί να χρησιμοποιεί, πάντοτε με τρόπο υπεύθυνο στοιχεία

²⁰ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 190 επ.

από την ιδιωτική ζωή προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή έχουν στην κοινωνία ιδιαίτερη θέση και ισχύ και υπόκεινται στον κοινωνικό έλεγχο». Δεν παραλείπουν όμως οι συντάκτες του Κώδικα, που είναι φυσικά ιδιωτικής προέλευσης προερχόμενης από νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, να τονίσουν στην τελική διάταξη του άρθρου 8 ότι, «οι υποχρεώσεις των δημοσιογράφων, που απορρέουν από αυτόν τον Κώδικα, δεν συνιστούν περιορισμό της ελευθερίας της έκφρασης».

Διαφαίνεται μια τάση εκ μέρους της δημοσιογραφικής κοινότητας στα ζητήματα της επαγγελματικής αυτορύθμισης να θεσπίσει ευμετάβλητα όρια, όμως η ετερορύθμιση (η προερχόμενη εκ του Συντάγματος) διαγράφει σαφή πλαίσια νόμιμης άσκησης της ελευθερίας του τύπου. Απομένουν να αναλυθούν οι περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου, όπου και στο μέτρο, που η ανάγκη προστασίας άλλων έννομων αγαθών, που επίσης διασφαλίζονται από το Σύνταγμα, υπερβαίνει την ανάγκη προστασίας του τύπου. Τότε η προστασία του τύπου μπορεί να περιορίζεται, χωρίς όμως να θίγεται ο πυρήνας της.

V. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

A. Γενικά

Περιορισμός με την ευρύτερη έννοια του όρου είναι κάθε με ανθρώπινη ενέργεια προκαλούμενη συρρίκνωση του νόμιμου γενικού περιεχομένου του δικαιώματος, δηλαδή της κτήσης ή της άσκησης²¹.

Η ελευθερία του τύπου και ειδικότερα η ελευθερία του δημοσιογράφου να ασκεί πολιτική κριτική σε πρόσωπα του δημοσίου βίου οριοθετείται, όπως ήδη περιγράφηκε από τις τρεις γενικές οριοθετικές ρήτρες, παράλληλα όμως υπόκειται σε γενικούς περιορισμούς χάριν προστασίας άλλων έννομων αγαθών, επίσης διασφαλιζόμενων από το Σύνταγμα. (Οι ειδικοί περιορισμοί της ελευθερίας του τύπου αναφέρονται στις παραγράφους 3-9 του άρθρου 14Σ και δεν σχετίζονται με την παρούσα ανάλυση).

Οι γενικοί περιορισμοί είναι εκείνοι, στους οποίους υπάγεται κάθε έκφραση και διάδοση γνώμης ή πληροφορίας με οποιονδήποτε τρόπο. Κατά το άρθρο 14 παρ. 1, «καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει... δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους». Με άλλη διατύπωση, λοιπόν, ο τύπος δεν είναι *legibus solutus*, δεν είναι υπεράνω των νόμων. Η επιλογή του τύπου ως μέσου έκφρασης δεν απαλλάσσει από την υποχρέωση κάθε πολίτη να υπακούει στους γενικούς νόμους της χώρας του. Η ανωτέρω συνταγματική διάταξη περιέχει μια γενική επιφύλαξη νόμου, την

²¹ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π., σελ. 200

υπαγωγή δηλαδή και της ελευθερίας του τύπου στους γενικούς νομικούς κανόνες συμβίωσης²². Η ελευθερία του τύπου δεν περιλαμβάνει π.χ. και την ελευθερία της δια του τύπου εξύβρισης και συκοφάντησης.

«Νόμοι του κράτους» κατά την έννοια του άρθρου 14 παρ. 1 είναι κατά την κρατούσα στη θεωρία και τη νομολογία άποψη όχι μόνο οι τυπικοί, αλλά και οι ουσιαστικοί νόμοι, κανονιστικές πράξεις της διοίκησης, δηλ. εκδιδόμενες όμως βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης. Η κρατούσα αυτή άποψη εξασθενίζει σημαντικά τη συνταγματική προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και δεν έχει στέρεο έρεισμα ούτε στο γράμμα (άρθρο 72 παρ. 1) ούτε στο πνεύμα του Συντάγματος²³. Κατά την ορθότερη γνώμη νοούνται μόνο οι τυπικοί νόμοι, οι ψηφιζόμενοι δηλαδή από την Βουλή κατά τη νομοθετική διαδικασία που ορίζει το Σύνταγμα και εκδιδόμενοι και δημοσιευόμενοι στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας²⁴. Τέλος «νόμοι του Κράτους» είναι μόνο οι προσωπικά και αντικειμενικά γενικοί νόμοι, εκείνοι δηλαδή που προστατεύουν ένα έννομο αγαθό εν γένει, ανεξάρτητα από ένα συγκεκριμένο πρόσωπο ή μια ορισμένη γνώμη²⁵.

²² Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 609· Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π. σελ. 178 υποστηρίζει ότι ο συντακτικός νομοθέτης ορίζοντας τα διαγραφόμενα όρια της επιτρεπόμενης άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δεν παρέχει «γενική επιφύλαξη νόμου» και επομένως πρόκειται για περιορισμό.

²³ Δημητρόπουλος Γ.Α., ό.π. σελ. 223 Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 610· Σύμφωνα ουσιαστικά και ο Μάνεσης Α., «Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή στην πράξη». Το Σ 1973 σελ. 7-8, υποστηρίζοντας ότι περιλαμβάνει η έννοια «νόμοι του κράτους» και τον ουσιαστικό νόμο, σε κάθε όμως περίπτωση η αρχική ρύθμιση και θέσπιση περιορισμών της ελευθερίας της γνώμης πρέπει να έχει την πηγή της σε πράξη της νομοθετικής εξουσίας, είτε κατά την τακτική και συνήθη νομοθετική διαδικασία του «τυπικού» νόμου είτε, έστω, εφόσον το Σύνταγμα προβλέπει και άλλες, κατά την έκτακτη (άρθρο 43 παρ. 2-4) ή την εξαιρετική (άρθρα 44 παρ. 1, 48 παρ. 2)

²⁴ Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 610

²⁵ Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 610

B. Περιορισμοί που προκύπτουν από το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής των πολιτικών προσώπων.

i) Ο τύπος ελέγχει και οδηγεί και το λαό να ελέγχει. Ο τύπος εκπληροί την αποστολή του όχι μόνο με τη μετάδοση ειδήσεων, αλλά και με την άσκηση κριτικής και ελέγχου. Η κριτική στις πράξεις αυτών που διαχειρίζονται τα κοινά γίνεται κυρίως με την αρθρογραφία που σχολιάζει και δεν παρουσιάζει απλά τα γεγονότα. Όταν το κράτος καλεί τον λαό για να αποφασίσει περί των υποθέσεών του, ο λαός πρέπει να είναι σε θέση να μάθει-πληροφορηθεί τα γεγονότα που έχουν σημασία για το σχηματισμό της γνώμης του και συνεπώς της θελήσεως της πλειοψηφίας²⁶, διότι το κοινό έχει αξίωση ενημέρωσης, χωρίς την οποία ο καθένας δεν μπορεί να ασκήσει υπεύθυνα το κατοχυρωμένο από το άρθρο 5 παρ. 1 δικαίωμα συμμετοχής του στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, το από το 5Α δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας ή το επίσης κατοχυρωμένο από το άρθρο 51 παρ. 3 εκλογικό του δικαίωμα. Στο πλαίσιο του δικαιώματος ενημέρωσης του κοινού ο τύπος έχει δικαίωμα πληροφόρησης του κοινού²⁷.

Βάσει του κύκλου της σφαίρας της δραστηριότητας των προσώπων, διακρίνουμε τον δημόσιο βίο και τον ιδιωτικό ή οικογενειακό βίο. Η νεότερη επιστήμη ερειδόμενη επί της θεωρίας των σφαιρών της προσωπικότητας («Spharentheorie») του Hubmann διακρίνει το πεδίο της όλης δράσης των ανθρώπων σε τρεις σφαίρες: τη δημόσια, την ιδιωτική και την απόρρητη

²⁶ Κονταξής Α.Κ., Τύπος και δίκαιο, σελ. 24

²⁷ Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π. σελ. 617

σφαίρα. Η δημόσια σφαίρα είναι εκείνη η περιοχή της δράσης του προσώπου, για τη δημοσιότητα της οποίας υφίσταται πάντοτε δικαιολογημένο συμφέρον ενημέρωσης της ολότητας. Η ιδιωτική σφαίρα περιλαμβάνει τον καθημερινό βίο, όπως αυτός διαμορφώνεται στον οικογενειακό, συγγενικό, φιλικό και επαγγελματικό κύκλο, στους δημόσιους χώρους. Η σφαίρα του απορρήτου, τέλος, περιλαμβάνει αυστηρά προσωπικά ζητήματα, γεγονότα, αισθήματα, έναν πυρήνα γενικά θεμάτων στον οποίο δεν επιτρέπεται να εισχωρήσουν τρίτοι. Η διείσδυση στην ιδιωτική σφαίρα χωρίς τη συναίνεση του θιγόμενου προσβάλλει την προσωπικότητα του ανθρώπου, ενώ η διείσδυση στην απόρρητη σφαίρα συνιστά προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας²⁸.

Έτσι προκύπτει η σύγκρουση μεταξύ του ατομικού δικαιώματος της ιδιωτικής ζωής και του δημοσίου συμφέροντος της ενημέρωσης του κοινού, που μπορεί να λυθεί μόνο με μια στάθμιση των εκατέρωθεν έννομων αγαθών (Güterabwägung) και των ειδικών συνθηκών κάθε περίπτωσης, διότι μια γενική και αφηρημένη στάθμιση δεν είναι καταρχήν δυνατή, αφού κανένα από τα δύο συγκρουόμενα αγαθά δεν είναι a priori υπέρτερο ή υποδεέστερο του άλλου²⁹. Ως εργαλεία της αξιολογικής στάθμισης θα χρησιμεύσουν η αρχή της αναλογικότητας, η διαβάθμιση της προστατευτέας ιδιωτικής ζωής, η διαβάθμιση του επίσης προστατευτέου ενδιαφέροντος του κοινού και κατ'ακολουθίαν του τύπου και η ιδιότητα του θιγόμενου προσώπου, κριτήρια που πρέπει να ληφθούν υπόψη σωρευτικά και με ουδετερότητα.

²⁸ Κονταξής Α.Κ., ό.π. σελ. 489-493

²⁹ Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 617

ii) Σε μια δημοκρατική κοινωνία δεν δημοσιοποιείται πλήρως η ιδιωτική ζωή ούτε καταργείται πλήρως η δημοσιότητα της κοινωνικής ζωής. Αντιθέτως το Σύνταγμα προστατεύει απολύτως έναν απαραβίαστο πυρήνα της ιδιωτικής ζωής (σφαίρα του απορρήτου), που καθορίζεται από την ίδια την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και προηγείται κάθε ενδιαφέροντος του κοινού. Εκείνοι όμως που συμμετέχουν σε πολιτικούς αγώνες, είναι δημόσιοι λειτουργοί, βουλευτές οφείλουν να ανέχονται την αποκάλυψη της ιδιωτικής τους ζωής και την άσκηση έντονης δημόσιας κριτικής στον τύπο. Έτσι προκειμένου περί προσώπων αυτής της κατηγορίας υφίσταται κατά τεκμήριο δικαιολογημένο ενδιαφέρον ενημερώσεως και επί θεμάτων του ιδιωτικού και οικογενειακού βίου³⁰, μόνο αν εκ των γεγονότων της ιδιωτικής και της απορρήτου σφαίρας δύναται να συναχθεί βάσιμα ότι ο δημόσιος λειτουργός, ο πολιτικός ανήρ δεν συγκεντρώνει τις ιδιότητες που θεμελιώνουν την στην πολιτεία ή το δημόσιο βίο θέση του. Απαιτείται, λοιπόν, μια αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην

³⁰ Κατά την Έκθεση της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής επί του Νόμου 5060/1931 «περί Τύπου κλπ» έγινε «ομοφώνως δεκτόν ότι και ο ιδιωτικός έτι βίος των πολιτευομένων πρέπει να ελέγχεται αυστηρώς και ατιμωρήτως υπό του Τύπου...ο έλεγχος συνέχει και συνεπώς ηθικοποιεί». Η δράση των δημοσίων λειτουργών και των πολιτικών ανδρών δεν δύναται να αποχωρισθεί από την όλη προσωπικότητα αυτών. «Ο βίος και η πολιτεία» αυτών αποτελούν αδιαίρετη ενότητα. Οι πολίτες έχουν την εύλογη αξίωση όπως οι δημόσιοι υπάλληλοι και οι πολιτικοί, όχι μόνον εκπληρούν άψογα τα καθήκοντα αυτών, αλλά και εκτός της υπηρεσίας αποτελούν υπόδειγμα ή τουλάχιστον να μη δίδουν κακό παράδειγμα. «Προς το των κρατούντων ήθος πέφυκεν ως τα πολλά αρχόμενον». Η εμπιστοσύνη των πολιτών προς αυτούς που κατέχουν ιθύνουσες στη διοίκηση θέσεις κλονείται επί ζημία του γενικού πολιτειακού καλού, εάν ο ιδιωτικός αυτών βίος δεν είναι άμεμπτος. Το δεδικοιολογημένο συμφέρον για «χρηστή διοίκησιν» περιλαμβάνει και τον ιδιωτικό βίο των διοικούντων. Βεβαίως η «χρηστότης» της διοικήσεως δύναται να τραωθεί μόνον από βαριά παραπτώματα και από καταφανή περιφρόνηση των ηθικών επιταγών. Η δημοσία δε συζήτηση αυτών επιτρέπεται οσάκις ο Τύπος βάσιμα πιστεύει, ότι οι αρμόδιες προϊστάμενες αρχές, παρέλειψαν να λάβουν κατά τον παρεκτρεπομένων στον ιδιωτικό βίο λειτουργών τα προσήκοντα μέτρα. Το αυτό δεδικοιολογημένο συμφέρον δια «χρηστή διοίκησιν» υφίσταται και επί των προσώπων εκείνων τα οποία κανένα μεν δημόσιο λειτούργημα ασκούν φιλοδοξούν όμως να ασκήσουν τέτοιο λειτούργημα, π.χ. οι υποψήφιοι βουλευτές, δήμαρχοι κλπ επί του προκειμένου μόνο οι εκλογείς είναι αρμόδιοι να κρίνουν εάν ο υποψήφιος συγκεντρώνει τις για την ανάληψη του αξιώματος ιδιότητες και ικανότητες. Και δια την μόρφωση της κρίσεως ταύτης υποβοηθούνται υπό του Τύπου.

Στο Γαλλικό Δίκαιο δεν επιτρέπεται να θιγόντα γεγονότα του ιδιωτικού βίου των δημοσίων λειτουργών ή των πολιτικών ανδρών, που έχουν μεν αιτιώδη συνάφεια προς το λειτούργημα αυτών, έχουν όμως έμμεση σχέση για την αξιολογική εκτίμηση της όλης προσωπικότητας αυτών. Ο ιδιωτικός βίος δέον όπως περιχαρακωθεί: «La vie privée doit être muée». Δεν επιτρέπεται να θιγεί και ο ιδιωτικός βίος και η qualite του κρινομένου προσώπου, ήτοι οι για την άσκηση του λειτουργήματος απαραίτητες ιδιότητες. Η εφαρμογή όμως της αρχής ταύτης οδηγεί σε απαράδεκτες για το δικό μας περί δικαίου συναίσθημα λύσεις, καθόλου δε δεν ικανοποιεί και αυτούς του γάλους συγγραφείς

αναγκαιότητα αποκάλυψης της ιδιωτικής ζωής και την δημόσια λειτουργία και την άσκηση των καθηκόντων του προσώπου που κρίνεται. Είναι αυτή η σύνδεση που επιτρέπει στο δικαίωμα της ελευθερίας του τύπου να περιορίζεται αιτιωδώς και άρα θεμιτά από την άσκηση ενός άλλου δικαιώματος. Παραμένει όμως ο απαραβίαστος πυρήνας που προσβάλλεται όταν αποκαλύπτονται ή περιγράφονται λεπτομερώς πλευρές της ενδόμυχης ζωής (διότι τότε η αρχή της αναλογικότητας δεν τηρείται ως περιορισμός του περιορισμού, αφού η προσβολή είναι επαχθέστερη του αναγκαίου μέτρου).

VI. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΔΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΙΜΗΣ

A. Η πρόσθετη προστασία από το άρθρο 367 ΠΚ.

Το δίκαιο προστατεύει ειδικά την τιμή ως στοιχείο της προσωπικότητας μέσω των ποινικών διατάξεων των άρθρων 361 επ. του Ποινικού Κώδικα περί εγκλημάτων κατά της τιμής, οι οποίες θεμελιώνουν και τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης. Κατά κανόνα, προσβολή της τιμής επιφέρουν δημοσιεύματα που περιλαμβάνουν μειωτικές κρίσεις (αξιολογικές) ή αναφέρονται σε πραγματική ζωή ενός ατόμου. Κατά τη διατύπωση του άρθρου 367 ΠΚ *«δεν αποτελούν άδικη πράξη ... οι εκδηλώσεις που γίνονται ... για την διαφύλαξη (προστασία) δικαιώματος ή από άλλο δικαιολογημένο ενδιαφέρον...»*. Το άρθρο 367 ΠΚ αποτελεί μια πρόσθετη προστασία της ελευθερίας του τύπου διότι, αποκλείει τον άδικο χαρακτήρα της πράξης, εφόσον πρόκειται για εκδηλώσεις από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Η παράγραφος όμως 2 του άρθρου 367 ΠΚ προς αποτροπή του κινδύνου καταχρηστικής επίκλησης του άρθρου 367 παρ. 1 θέτει περιορισμούς, που αφορούν και τον τύπο αποκλείοντας την παραπάνω προστασία, εφόσον οι δυσμενείς κρίσεις ή οι εκδηλώσεις αναφέρονται σε ψευδή γεγονότα εν γνώσει της αναλήθειας (συκοφαντική δυσφήμιση, 363 ΠΚ) και εφόσον υπάρχει

πρόθεση εξύβρισης (361 ΠΚ), κρινόμενη από τον τρόπο εκδήλωσης η από τις περιστάσεις³¹ .

Σημαντικό είναι, επίσης, το κατά πόσο η έκφραση δυσμενούς κριτικής συμβάλλει στη διαμόρφωση κοινής γνώμης σε ένα θέμα για το οποίο υπάρχει δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Το άρθρο 367 παρ. 1 ΠΚ, καταλαμβάνει και την εκ μέρους του τύπου επίκριση πράξεων που ενδιαφέρουν το κοινό, όπως επίσης και της δράσης προσώπων που κατέχουν πολιτικό αξίωμα. Πρόσωπα συνεπώς που συνδέονται με τη λειτουργία του τύπου μπορούν να ασκήσουν κριτική σχετικά με πράξεις και συμπεριφορά φυσικών προσώπων που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, ακόμα και αν ασκούν οξεία κριτική και χρησιμοποιούν δυσμενείς χαρακτηρισμούς³² .

B. Έννοια του «δικαιολογημένου ενδιαφέροντος».

Ουσιαστικά η έννοια του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος εισάγεται στο χώρο του δικαιώματος της προσωπικότητας μέσω της διάταξης του άρθρου 367 ΠΚ και εκφράζει τη συνταγματική αρχή της ελευθεροτυπίας στο πεδίο του ιδιωτικού δικαίου³³ .

Η άσκηση πολιτικής κριτικής ή αποκάλυψη γεγονότων από μέρους του τύπου, που γίνεται λόγω της ιδιότητάς του ως συστατικού στοιχείου της δημοκρατίας από «δικαιολογημένο ενδιαφέρον» δε συνιστά καταρχήν εξύβριση ή απλή δυσφήμιση.

³¹ Φίλιας Β., ό.π., σελ. 30-31

³² Καράκωστας Κ.Γ., Προσωπικότητα και τύπος, σελ. 76

³³ Καράκωστας Κ.Γ., ό.π., σελ. 90

Ειδικά για τα αδικήματα του τύπου πρέπει να γίνει δεκτό, ότι η επίκληση του άρθρου 367 παρ. 1 δεν προϋποθέτει υποκειμενικό κριτήριο άσκησης δικαιολογημένου ενδιαφέροντος από μέρος του συντάκτη του επιλήψιμου δημοσιεύματος. Δεν απαιτείται δηλαδή να αποδειχθεί ότι είχε παρακινηθεί στη συγκεκριμένη περίπτωση από την επιθυμία π.χ. να υπηρετήσει τη δημοκρατία ή το δημόσιο συμφέρον και όχι από σκανδαλοθηρία ή κερδοσκοπία, διότι, εξάλλου ο ελεύθερος τύπος είναι συστατικό στοιχείο της δημοκρατίας αντικειμενικά και όχι μόνο όταν λειτουργεί με αγαθές και ανιδιοτελείς προθέσεις³⁴.

Στις περιπτώσεις εξύβρισης ή απλής δυσφήμισης, όπου τίθεται ζήτημα εφαρμογής της ρήτρας του άρθρου 367 ΠΚ για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου ενδιαφέροντος (στην προκείμενη περίπτωση του γενικού συμφέροντος των πολιτών για πληροφόρηση σε θέματα δημοσίου ή κοινωνικού ενδιαφέροντος), δυνάμει της οποίας αποκλείεται ο άδικος χαρακτήρας δημοσιογραφικών συμπεριφορών στρεφόμενων κατά της τιμής, που πληρούν κατ' αρχήν τις νομοτυπικές υποστάσεις των άρθρων 361 και 362 ΠΚ, απαιτείται από τον ποινικό (ή ενδεχομένως και τον πολιτικό) δικαστή, μια ad hoc στάθμιση των ανταγωνιστικών συμφερόντων, επί τη βάση των συγκεκριμένων συνθηκών της συγκεκριμένης περίπτωσης, προκειμένου να διακριβωθεί εάν ο δημοσιογράφος προσέβαλε θεμιτά την τιμή τρίτου, δηλαδή *utendo suo jure*³⁵.

³⁴ Δαγτόγλου Π.Δ., ό.π., σελ. 614-615

³⁵ Ανθόπουλος Χ., όψεις θεμελιωδών δικαιωμάτων στον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας της Ε.Σ.Η.Ε.Α., Αρμενόπουλος 1999 (Β), σελ. 1048

Η αρχή του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος συνεπάγεται, ότι η συμμετοχή ενός προσώπου της πολιτικής ζωής σε πολιτικούς διαξιφισμούς και η ως εκ τούτου επικέντρωση στο πρόσωπό του της κοινής γνώμης, το υποχρεώνει να ανέχεται υποτιμητική ή μειωτική του κύρους του κριτική για το πρόσωπό του, τον τρόπο ζωής του³⁶, αφού η έννοια του ιδιωτικού βίου των δημοσίων προσώπων δεν έχει την ίδια ευρύτητα με εκείνη των κοινών πολιτών.

³⁶ Καράκωστας Κ.Γ., ό.π., σελ. 91

VII. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΣΧΕΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

➤ ΑΠ 1407/1988 (NoB 1989, σελ. 1207)

Μία ημερήσια εφημερίδα που εκδίδεται στην Αθήνα καταχώρισε σχόλιο του συντάκτη της με τίτλο «Το πολιτικό απόβλητο της Βουλής».

Κατά το Εφετείο, με το περιεχόμενο του δημοσιεύματος αυτού προσβάλλεται η τιμή και η υπόληψη του αναιρεσίβλητου τόσο ως πολιτικού όσο και ως κοινωνικού ατόμου. Ειδικότερα, οι φράσεις «πολιτικό απόβλητο της Βουλής» που τέθηκαν στον τίτλο του κειμένου, αλλά και καταχωρήθηκε στο περιεχόμενό του, «η ασημαντότητα που τον έριξε στην αφάνεια», «ο ελέω θεού πολιτικός της δεκάρας», «προδίδει αδιάντροπα την παράταξη που τον ψωμίζει», «μεταξοσκώληκα της πολιτικής», «το αμφίβιο είδος του», «το ηθικόν ποιόν», είτε μόνες τους ληφθούν, είτε και στο σύνολό τους, έχουν κατ' αντικειμενική εκτίμηση, έντονο το στοιχείο της καταφρόνησης του προσώπου του αναιρεσίβλητου και χρησιμοποιήθηκαν εν γνώσει της υβριστικής τους σημασίας και με σαφή πρόθεση προσβολής της τιμής και της υπόληψής του.

Κρίθηκε λοιπόν ότι όλες αυτές οι φράσεις, εξωτερικεύουν την εκ μέρους του συντάκτη του δημοσιεύματος αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του αναιρεσίβλητου και συγχρόνως εκφράζουν την καταφρόνησή του. Η άποψη ότι σκοπός του δημοσιεύματος αυτού δεν ήταν η εξύβριση του αναιρεσίβλητου, αλλά η άσκηση οξείας κριτικής εναντίον του λόγω της μεμπτής συμπεριφοράς του ως πολιτικού δεν είναι βάσιμη και δεν μπορεί να

ανατρέψει την κρίση ότι συντρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση υπέρβαση των ορίων που ο νόμος έχει θέσει και για τον τύπο. Διότι, αν αυτή ήταν πράγματι η πρόθεση του συντάκτη, δεν θα είχαν χρησιμοποιηθεί οι τόσο μειωτικές της τιμής και της υπόληψης εκφράσεις. Αν λοιπόν σκοπός ήταν απλώς η άσκηση κριτικής, δεν θα ήταν καθόλου απαραίτητες οι φράσεις που χρησιμοποιήθηκαν στο σχόλιο, αυτό θα μπορούσε ευχερώς, λόγω του πλούτου της ελληνικής γλώσσας, να διατυπωθεί διαφορετικά, αλλά πάντως με τρόπο που να προσφέρεται για την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού. Κρίθηκε λοιπόν ότι ορισμένες από τις φράσεις θα μπορούσαν να λείπουν εντελώς, ως καθαρά υβριστικές, ενώ οι υπόλοιπες θα μπορούσαν να αντικατασταθούν με άλλες πρόσφορες. Μάλιστα, με την κυκλοφορία της εφημερίδας, έλαβε γνώση του επίμαχου άρθρου μεγάλος αριθμός ατόμων, με συνέπεια να διασυρθεί ο θιγείς ιδίως στον κύκλο της πολιτικής του δράσεως και να υποστεί σημαντική ηθική βλάβη.

Ο Α.Π. έκρινε ότι το Εφετείο, δεχόμενο την ύπαρξη σκοπού εξυβρίσεως που αποκλείει την άρση του άδικου χαρακτήρα της πράξης λόγω δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του δράστη, αιτιολόγησε επαρκώς την απόφαση του αναφορικά με τις άνω προσβλητικές της τιμής του αναιρεσίβλητου φράσεις.

Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον, που στο χώρο του ποινικού δικαίου αίρει τον άδικο χαρακτήρα της πράξεως, αποτελεί ταυτόσημη έννοια με το δικαιολογημένο συμφέρον, το οποίο, όπως αναγνωρίζεται από τη νομολογία, εκφράζει στο χώρο του αστικού δικαίου το συνταγματικό δικαίωμα του πληροφορείσθαι. Ο δικαιολογητικός λόγος της συνταγματικής κατοχύρωσης

της ελευθεροτυπίας επεμβαίνει κατά τη στάθμιση των συγκρουόμενων έννομων αγαθών μέσω της έννοιας του δικαιολογημένου συμφέροντος, το οποίο αποτελεί αντιστάθμισμα του έννομου αγαθού της προσωπικότητας. Από διαφορετική οπτική γωνία το δικαιολογημένο συμφέρον αποτελεί, στο πεδίο του αστικού δικαίου, έκφραση της αρχής «ο τύπος είναι ελεύθερος», η οποία επεμβαίνει κατά τη στάθμιση δύο όμοιων έννομων αγαθών (της προσωπικότητας του θιγομένου και της προσωπικότητας του εκπροσώπου του τύπου), προκειμένου να προσδώσει ιδιαίτερη βαρύτητα στο αγαθό, μέσω του οποίου πραγματώνεται ο σκοπός της ελευθεροτυπίας.

- Ειδικότερα για το ζήτημα της δυσφήμισης πολιτικών προσώπων μέσω του Τύπου, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Ανθρώπου έκρινε ότι «η ελευθερία του Τύπου παρέχει στο κοινό το καλύτερο μέσο για τη διαμόρφωση γνώμης, ως προς τις ιδέες και τις απόψεις των πολιτικών ηγετών .

Στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της 11^{ης} Οκτωβρίου 1984 στην προσφυγή P. Lingens κατά Αυστρίας εκτίθενται τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία εν περιλήψει έχουν ως εξής: ο P. Lingens, αρχισυντάκτης αυστριακού πολιτικού περιοδικού δημοσίευσε δύο άρθρα υποστηρίζοντας ότι δεν πρέπει να υπάρξει λήθη σχετικά με τα εγκλήματα των ναζί, χαρακτηρίζοντας τη στάση του Καγκελάρου επάνω στο ζήτημα «ανήθικη» και «αναξιοπρεπή». Υποστήριξε επίσης ότι οι απόψεις του Καγκελάρου εκφράζουν τον «χειρότερο δυνατό ομορτισμό». Η Επιτροπή έκρινε ότι: «είναι βασικό σε μια δημοκρατική κοινωνία να αναγνωρίζεται κατ' αρχήν ο πλουραλισμός των γνώμων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που

σοκάρουν ή θίγουν. Για να εξασφαλισθεί αποτελεσματικά η ελευθερία της έκφρασης, οι σχετικοί περιορισμοί πρέπει να εφαρμόζονται με πνεύμα πλουραλισμού, ανοχής και ευρύτητας στην αντίληψη, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου η ελευθερία της έκφρασης εμπλέκεται σε πολιτικά ζητήματα» (παρ. 84). Έτσι, κατέληξε ομόφωνα ότι η ανάγκη προστασίας της υπόληψης του Kreisky δεν ήταν τόσο πειστική ώστε ο περιορισμός στην ελευθερία της έκφρασης του προσφεύγοντα να θεωρηθεί ως αναγκαίος σε μία δημοκρατική κοινωνία (παρ. 85) και ότι συνεπώς υπήρξε παραβίαση του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ (παρ. 87)³⁷.

Η απόφαση του ΕυρΔΔΑ στην υπόθεση Lingens είναι σημαντική για το σύνολο του χώρου εφαρμογής της ΕυρΣΔΑ κι όχι μόνο για την Αυστρία, λόγω των πολιτικών διαστάσεων της υποθέσεως εκεί. Πρόκειται για μία απόφαση με αναμφίβολες επιπτώσεις στις εθνικές νομοθεσίες και την ερμηνεία που δέχονται από τον εθνικό δικαστή, αφού τόσο ο Αυστριακός ποινικός κώδικας, όσο και ανάλογες διατάξεις άλλων εθνικών δικαίων θα πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται στο εξής σύμφωνα με τις επιταγές του άρθρου 10 ΕυρΣΔΑ υπό το φως της ερμηνευτικής προσέγγισης του ΕυρΔΔΑ.

Το ΕυρΔΔΑ αναδεικνύει ανάγλυφα και με ακρίβεια το ρόλο του τύπου και του δημοσιογράφου μέσα στον πολιτικό διάλογο που διαδραματίζεται σε κάθε δημοκρατική κοινωνία και της οποίας αποτελεί βασικό θεμέλιο. Ο ρόλος αυτός δεν συνίσταται απλά στη μετάδοση ειδήσεων και ιδεών. Ο τύπος μετέχει ενεργά στο πολιτικό παιχνίδι. Μεταδίδει και αξιολογικές κρίσεις για τα

³⁷ Για μια εκτεταμένη παρουσίαση κι ανάλυση της έκθεσης βλ. Κ.Ιωάννου, Πολιτική κριτική, δυσφήμιση και ελευθερία της έκφρασης (η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην προσφυγή P.Lingens κατά Αυστρίας κλπ), ΕΕΕυρΔ 1985.416-425.

πολιτικά πράγματα αλλά και τους πρωταγωνιστές της πολιτικής αρένας. Ο δημοσιογράφος στα πλαίσια αυτά έχει το δικαίωμα να εκφέρει κρίσεις (Jugements de valeur). Στο σημείο αυτό επικεντρώνεται όλο το ενδιαφέρον της απόφασης, αφού ουσιαστικά αποτελεί τον κύριο άξονα της κρίσης του Δικαστηρίου.

Έτσι, κατά το ΕυρΔΔΑ, η συμμετοχή του τύπου στη συζήτηση των πολιτικών πραγμάτων μιας χώρας ενσωματώνει και την κριτική, που στην περίπτωση των πολιτικών ανδρών δεν μπορεί να υπάρχει χωρίς μια μεγαλύτερη ανοχή εκ μέρους τους. Πράγματι, το ΕυρΔΔΑ θεώρησε ότι η δημόσια κριτική που ασκείται στα πλαίσια μιας πολιτικής συζήτησης δεν μπορεί να αφορά, με την ίδια ένταση, αδιάκριτα ιδιώτες και πολιτικούς. Κι αυτό, όχι μόνο γιατί οι πολιτικοί, ως πρόσωπα του πολιτικού βίου, είναι εκτεθειμένοι καθημερινά στην κριτική αξιολόγηση της δράσης τους και της εν γένει συμπεριφοράς τους, και άρα πρέπει να δείχνουν μια μεγαλύτερη ανοχή σ' αυτήν. Αλλά, και γιατί η προστασία τους από την κριτική, λόγω αυτής ακριβώς της ιδιότητας, θα πρέπει να εξισορροπεί με «τα συμφέροντα της ελεύθερης συζήτησης των πολιτικών θεμάτων». Πολύ περισσότερο, αφού στη συγκεκριμένη αντιπαράθεση, σε μετεκλογικό μάλιστα σκηνικό καθένας – δηλαδή ο τύπος – χρησιμοποιούσε τα διαθέσιμα γι αυτό όπλα, που όπως διαπίστωσε το ΕυρΔΔΑ είναι συνηθισμένα στην πολιτική διαπάλη³⁸.

³⁸ Περράκης Ε.Σ., ΕΕΕυρΔ 3:1987, Απόφαση του ΕυρΔΔΑ στην προσφυγή P.Lingens κατά Αυστρίας.

VIII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ – ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΛΗΜΜΑΤΑ

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α

Η εφαρμογή του άρθρου 14 αποτελεί μια από τις επιτακτικότερες ανάγκες. Ο πολίτης πρέπει να μπορεί να εξωτερικεύσει τις ιδέες του, να ανοίξει διάλογο με τα Κέντρα εξουσίας, να τα καταγγείλει, να δημοσιοποιήσει τα τρωτά που κατά τη γνώμη του έχουν. Το άρθρο 14 επίσης είναι από τα σημαντικότερα της δεοντολογικής κατεύθυνσης και, φυσικά, η «δικαίωση» και η εφαρμογή του εξαρτάται κατά μεγάλο ποσοστό από τις διαθέσεις και τη θέληση των ελλήνων δημοσιογράφων.

Η ευθύνη του τύπου ως παράγοντος διαμορφώσεως της κοινής γνώμης δεν περιορίζεται στο καθήκον αλήθειας ούτε στη συμβολή για το σχηματισμό της πολιτικής βουλήσεως του αναγνωστικού κοινού. Από την επίδραση την οποία ασκεί στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ή ηθική ζωή της χώρας, πηγάζουν και οι αυξημένες ευθύνες του τύπου όσον αφορά στην παροχή πληροφοριών και γνώσεων, καθώς και στην επίδραση και απήχηση των κάθε είδους δημοσιευμάτων στο αναγνωστικό κοινό. Οι υποχρεώσεις αυτές πηγάζουν από το χαρακτήρα της ελευθερίας του τύπου ως πολιτικού δικαιώματος, το οποίο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, προστατεύεται, εκτός από τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 1 και από τις διατάξεις των άρθρων 1 παρ. 2 και 3, 5 παρ. 1, 5Α και 29 παρ. 1 του Συντάγματος, που αφορούν στη λαϊκή κυριαρχία, τη συμμετοχή των πολιτών στο δημόσιο βίο και την κοινωνική ζωή και τη λειτουργία των κομμάτων.

Κατά πάγια νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων αλλά και του Ε.Δ.Δ.Α. επιβάλλεται μεγαλύτερη ανοχή στις περιπτώσεις κριτικής και αναφοράς γεγονότων που αφορούν κατόχους πολιτικών αξιωμάτων για ζητήματα δημοσίου βίου, αφού αυτοί εκτίθενται ενσυνείδητα και αναπόφευκτα σε προσεκτικό έλεγχο της συμπεριφοράς τους και σε δημόσια κριτική μεγαλύτερου βαθμού απ' ό,τι ο μέσος πολίτης. Το δικαίωμα αυτής της κατηγορίας προσώπων στον ιδιωτικό βίο προστατεύεται βέβαια συνταγματικά από την ανεξέλεγκτη δημοσιοποίηση, υποχωρεί ωστόσο αν κριθεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση το συμφέρον της πληροφόρησης του κοινού προέχει, ή ότι η διείσδυση στον ιδιωτικό βίο είναι το εύλογο μέσο προς τον ορθό σκοπό. Το θέμα του αν στη συγκεκριμένη περίπτωση η ασκούμενη κριτική είναι επιτρεπόμενη ή όχι τίθεται από τη σκοπιά της σημασίας της για το σχηματισμό της κοινής γνώμης, θα εκτιμηθεί επομένως εκ του αποτελέσματος.

Τέλος όταν η ελευθερία πληροφόρησης του τύπου συγκρούεται με έννομα αγαθά της προσωπικότητας, η στάθμιση παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες, δεδομένου ότι όλες οι συνταγματικές αρχές είναι ισότιμες και δεν επιδέχονται ιεράρχηση. Θα πρέπει, συνεπώς, να βρεθούν κριτήρια, τα οποία να καθορίζουν τη βαρύτητα των συμφερόντων που καλύπτει το άρθρο 14 του Συντάγματος και βάσει αυτών να γίνει η στάθμιση. Αφετηρία της αξιολογικής σταθμίσεως εν προκειμένω αποτελεί η απάντηση στο ερώτημα, κατά πόσον και σε ποια έκταση μια πληροφορία είναι αναγκαία για την εκπλήρωση της αποστολής του τύπου, η οποία πραγματοποιείται με τη συλλογή και διάδοση πληροφοριών και ειδήσεων, τη λήψη θέσεως απέναντι σε αυτές, την άσκηση

κριτικής και την καθ' οιονδήποτε τρόπο συμβολή στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης.

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

The liberty of the Press, as a personal right and in parallel as an element of democracy, is being consolidated in Article 14 of the Constitution of Greece and in Article 10 of the European Treaty for Human Rights (ESDA). The legal limits for the exercise of the above right are set in the Constitution of Greece (Article 5 § 1 and Article 25). The political criticism via Press is not unlimited, especially when it concerns the private life of politicians. The publication of press articles, which are relevant to the private life of politicians and other officials, has to be justified by the information right of the public, precisely because private life has a casual nexus with the above public role of the person.

Λ Η Μ Μ Α Τ Α

τύπος, ελευθερία του τύπου, πολιτική κριτική δια του τύπου, οριοθέτηση, περιορισμοί, σεβασμός προσωπικότητας, σεβασμός ανθρωπίνης αξίας, προσβολή τιμής/press, freedom of press, political criticism through the medium of the press, determination of the boundaries, restrictions, respect of personality, respect of human value, insult to the honour.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανθόπουλος Χ. , Όψεις θεμελιωδών δικαιωμάτων στον κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ, Αρμενόπουλος 1999 (Β), σελ.1039 επ.
- Δαγτόγλου Π.Δ., Ατομικά Δικαιώματα Α΄ , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2005
- Ιωάννου Κ. , Πολιτική Κριτική, δυσφήμιση και ελευθερία της έκφρασης (Η Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην προσφυγή P. Lingens κατά Αυστρίας) Ε.Ε.Ευρ.Δ 1985, σελ. 416 επ
- Καρακώστας Γ. , Προσωπικότητα και τύπος , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2000
- Καρακώστας Γ. , Το δίκαιο των ΜΜΕ, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2003
- Κονταξής Α.Κ. , Τύπος και δίκαιο , 1989
- Κοντιάδης Ι.Ξ., Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001
- Μάνεσης Α. , Η συνταγματική προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εντύπων και η εφαρμογή στην πράξη, ΤοΣ 1975 (ή 3), σελ. 1επ.
- Μιχαηλίδης – Νουάρος Γ. , Το απαραβίαστον του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 9, 1983 τ. 3, σελ. 369επ.
- Παραράς Ι.Π. , Corpus
- Παραράς Ι.Π. , Σύνταγμα και Ε.Σ.Δ.Α., Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2001
- Περράκης Σ , Απόφαση Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην προσφυγή P. Lingens κατά Αυστρίας Ε.Ε.Ευρ.Δ 3/1987 , σελ. 423 επ.
- Τσάτσος Θ.Δημ., Συνταγματικό Δίκαιο Τόμος Γ΄ Θεμελιώδη Δικαιώματα Γενικό Μέρος, 1988
- Φίλιας Β. , Το συνταγματικόν δικαίωμα της ελευθεροτυπίας και η κατά το 367 ΠΚ πρόσθετος προστασία, 1966
- Χρυσόγονος Κ. , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1998